

חליפת מכתבים

בין הסבא הגאון רבי יוסף דוד זצ"ל ובין הגאון רבי יעקב כהנא שפירא זצ"ל (בעל "נאות יעקב")

בע"ה, אור ליום ג', ו' כסליו תרח"ס, מאלטץ

אוצר החכמה

לידדי אהובי אהוב ליודעיו הרב ה"ג חריף ובקי בח"ת יא"מ כבוד מו"ה דוד נ"י
ולכא"א שלו' וברכה עד העולם.

יקרתו הופיעה אלי זה כמה עם נועם חידושיו, ומה רב העונג אשר שבעתי מדבריו
היקרים. אחרתי במכתבי עד כה מפני כי חכיתי על שילוח המעות לכת"ר לשלוח יחד
עמהם גם את מכתבי ואחר עד כה.

ואציג לפניו את אשר העליתי בעברי על פני מכתבו ולאשר הענין הזה דורש יגיעה
רבה לא עינתי בו עוד יותר. ובטח שגיאאות ימצאו, ובכ"ז אנסה להוציאם לאורה.
ראשון תחילה כתב דהרא"ש ית"ר כתי' הש"מ ואני אתפלא דלהרא"ש כמו דיכול
לומר הנחתי בזבן זיבורית ושייר בינונית כמו כן יכול לומר בזבן זיבורית ושייר עדית
משום מה מכר דודאי הראשון היה יכול ליתן לו מעדית נכסיו דוקא ובהשמק"ו
ההכרח דלא ס"ל כהרא"ש אך אם נפרש בזבן תריוויהו עדית וזבורית הוה קשה לר'
דלמה נקט טעמא דזבורית ולא נקט טעמא דעדית דהוי משום הנחתי-דסגי בטעם זה
ולא מיבעיא לטעם דלהכי טרחי-ומש"ה מפרש לה בשני פנים זיבורית לבדה ועדית
לבדה ומשום דנקט זיבורית לבסוף מפרש לה לטעמא דזיבורית. ואם כי זה דחוק אנוכי
לא מצאתי פ"י אחר. דאי ס"ל כהרא"ש תקשה גם בשייר עדית וכמ"ש.

ומה שית"ר עוד כת"ר דלרבא לא ס"ל סברת הרא"ש, דגם בשני עדית או בינונית
לדידי מוכרח ליתן מה שירצה הניזק או הבע"ח. לפי"ז איך יפרש סוף דברי רבא אבל
שייר בינונית דכוותה מצי למימר כו' הא גם הראשון מוכרח ליתן להבע"ח איזה
שירצה.

וקושייתו מצאתיה כעת גם בתומים. ואולם התבוננתי עתה ולכאורה יש לישבה.
דהרי באמת עפ"י רוב כשהבע"ח רוצה זיבורית הלא נותנים לו בברכה אך לפעמים
כשטוב לו להלוה הזיבורית לעצמו יש לו הזכות ליתן מן הבינונית וזכות כזה מכר גם
להשני כאילו היו כל הנכסים תחת ידו אבל בגוונא דא אילו היו באמת כל הנכסים ביד
השני או ביד הראשון הלא נתן לו זיבורית ומה שרוצה עתה ליתן לו בינונית הוא לפי
שאינם בידו, וזכות כזה הא הוי היפוך של מה מכר לחשוב כאילו כל הנכסים הם בידו
שאז היו לו כל הזכות של הראשון דבאופן כזה בודאי נתן לו הזיבורית דזה היה לו
זכות, ופשוט הוא דלא אמרינן מה מכר על דבר דלגביה לא הוי זה כלל זכות ולגבי
הלוקח נעשה זה זכות והרי אמרינן כל זכות שתבוא לידו ובידו לא הוי זה זכות ובשייר
בינונית דכוותה זה הוי זכות מה שיכול ליתן לו מאיזה בינונית שירצה אך באופן
דהזיבורית טוב לשניהם מהבינונית באמת סגי בטעמא דהנחתי אך די הצורך לטעמא
דלהכי טרחי על רוב פעמים דבינונית טובה מזיבורית.

כת"ר כתב להקשות על הרא"ש דלשני הפסוקים דאשמועינן חד שמוכרח ליתן
הזיבורית. ואני לא ידעתי הלא הרא"ש סברא קאמר דזה נגד השכל ואיך ית"ר דהפסוק

אשמועינן מילתא בלא טעמא. ואטו מגזירת הכתוב מפיק לה הראי"ש, אתמהא. ואשר כתב בסוף דבריו לתרץ דברי הרמב"ם דבבע"ח שיימינן בדעלמא אף אי בנזקין בשלו שמין נוראות נפלאות דלפיי"ד מאי פריך הש"ס ואי אמרת בשלו שמין תיעשה בינונית שלו כעדית דעלמא וידחה ב"ח אצל זיבורית והיא קושיתו על הרמב"ם. והוא הזכיר בסוף דבריו דמנזקין פריך הש"ס שפיר ולא ירדתי לכוונתו. ובהיות הימים האלה ימים נוראים אצלנו אקצר ואודיענו דבר אחד אשר נתקשתי דרך לימודי סנהדרין ט"ו ב' רש"י ד"ה יש להם וז"ל אבל אם המיתן סופן מוכיח שאינן בני תרבות ולכאורה מאי פריך לר"ל מר"א זכה למאי דילמא ס"ל כר"י דשור הפקר פטור מסקילה אך דמ"מ חייב מיתה כמו לר' יוחנן בלא המיתן ושור הנסקל הא לא הוי דליתסר בהנאה ואף כי כל כיוצא בזה אינם מן החומרות לא מנעתי. את ד' שנשמע תמיד איש את רעהו אך טוב. ידידו המברכו בכ"ט דו"ש וש"ת באהבה מבקש עליתו לגדולה ומצפה למכתבו.

יעקב באאמו"ר הגאון ר' זלמן סענדר כהנא שפירא

תשרי תשס"ח

בע"ה, יום ד' ה' שבט תרס"ח, מאלטץ

אל ידי"נ הרב ה"ג חריף ובקי בחדרי תורה צמ"ס יא"מ כבוד מוהר"ר יוסף דוד נ"י ולכא"א שלו' וברכה.

יקרת מכתבו מן ג' ויחי נכון הגיע לידי יום א' שבוע זו בערב לשמחת לבבי ובו תודיע כי עוד כבו' שלח אלינו מכתב על קבלת הכסף ותיקן שמה את דבריו הראשונים אבל המכתב ההוא לא עשה שליחותו ולא בא עדינו. ואנוכי אחרי התענגתי על נועם דבריו ועל שמע שלומו. אנה די לידי הזדמנות להודיעו את אשר עלה בדעתי על דברת מכתבו.

א) יסוד תירוץ כ"ת על קושייתי הנשארה ממכתבי הראשון דהכא הוי בגדר יאוש ולא נפיק מרשות הבעלים עד שזכה אחר, לדעתי אין לזה מקום כאן. דע"כ לא כתב התיבות אלא בדבר שהי' שלו ונתייבש ממנו, אבל הכא שמתחילתן אינן בני תרבות. איך נאמר בדבר שאם יזכה בו יתייבש ממנו, יכנס לכתחילה לענין זה לרשותו והלא יאוש קודם לזכייתו ומעולם לא נכנס לרשותו וגם באיסורי הנאה מתחילתן כמו כלאי הכרם וערלה הלא הזרעים שלו היו והאילן שלו הוא וזה ברור. אח"כ מצאתי למרן שארי הגאון דבריסק שליט"א בספרו ח"א סימן מ"ח שהעיר בכזה. זולת דלתי' האי של תוס' שם יש מקום קצת לדבריו.

ב) וא"כ תשאר בתוקף קושיתו מתשלומין. ולתרץ זה אמרתי בהקדם דברי התוס' ב"ק נ"ו ע"ב ד"ה פשיטא בתירוצם הראשון וז"ל דגזלן נכנס תחת הבעלים דכיון שהוציא מרשות בעלים שהיו חייבין בשמירתה ואין הבעלים יכולין לשומרה כו' דלענין נזקין איקרי בעלים כל מי שבידו לשומרו ע"כ, ואיתא ב"ק דף צ"א ע"ב בשור העומד להריגה ואילן העומד לקציצה מצוה על כל אדם להרוג ולקצוץ וא"כ הי"נ באינן בני תרבות שעומדים להזיק הלא מצוה על כל אדם להורגו וזו היא שמירתו שלא יזיק והוא שהביאו לרשותו הלא מנע בפני כל מלשומרו היינו להורגו והוטל החיוב שמירה עליו [ר"א ס"ל בכל מועד אין לו שמירה אלא סכין] ודמי בזה לגזלן. ומר אבא נ"י העיר לכאורה מהגמ' וממונך ועיי"ש בתוס'. אכן ניחא דעלמא דבהפקר דעלמא [בגוונא דלא זכין] הא לא שייך זה דלא דמי לגזלן שהוציאו מרשות בעלים השומרו וזה לא קלקל

שמירתו ובוה חא פסקין דבלא חמיתו יש לחן תרבות עיין ברמב"ם ז"ל ובגולן גופי' חלא נכנס תחת חבעלים.

ג) וראיתי ברא"ש ב"ק שם שכתב על גולן וז"ל כיון שעשה בח קנין וחוא ברשותו אף דלא קנה חוי בעלים לענין שמירה. ולא הזכיר מה שכתבו תוס' שחוציאו מרשות מחמויב. ויחיה נ"מ בין חתוס' וחרא"ש בחפיקר לכו"ע חוץ מאחד למאן דמחני. וזכח בו אותו האיש דגזילח חיא בידו ומ"מ על חבעלים לא חיה עוד לשומרת. דלדעת חתוס' אכתי לא חוציאו מרשות מחויב ופטור, ולדעת חרא"ש חייב גם בזה, או דאמרינן בגיטין מ"ז, א', אדעתא דחכי לא אפקרי וא"כ כשזכח זה חלא בטל חתפיקר וחוי כמוציא מרשות בעלים וחייב גם לתוס' וז"א חדא דמ"מ כיון דקודם זכייתו חתפיקר חוי חלא לא קלקל שמירתו כמה שזכח בו ועוד דחתם בגיטין אמר שחבעה"ב יכול לחזור מטעם זה מחתפיקר אבל בלא חזר חלא חתפיקר קיים.

ולכאורה לפי חרא"ש קשה מנגח ואח"כ חתפיקר אמאי פטור לדעת חסובריס דבמכר חייב חלא ע"כ אין חטעם משום שינוי חרשות רק משום שאין לו כעת בעלים. וחטור בסי' ת"ו כתב דחייב במכר ובחרא"ש לא נזכר חיפוכו ובודאי דגם דעתו כן וכיון דלחרא"ש משכחת לה דגם בחתפיקר מתחילתו יתחייב [כמו שכי' דשור חתפיקר חוא ומ"מ חוא יכול לשומרו וחייב ככל גולן] וא"כ לא יגרע שלו משאם חיי' חתפיקר כיון דלחחויב אין לנו חכרח למח שחוא בעליו וחלא זה חחויב שיש עליו בשור של חתפיקר חלא נמצא גם בשור שלו ודי לנו לחייבו בזה חחלק ומה שנשתנה חרשות חלא דמי בזה למכר דחייב. ואמ"ו חגנ"י דחה כיון דחשתא מח שעליו לשומרו בזה חוא בעליו חוי חתפיקר מח שמוציאו מרשותו לגמרי ואין בידו לשומרו עוד וכן תתפרש חכרייתא. וגם בלא"ח יש לומר דגם לחרא"ש מח שחוא חייב חוא לפי שבידו חיא גזולח ולגבי' לא חוי חתפיקר דאי מחתפיקר דעלמא בגוונא דלא זכי גם לחרא"ש אינו חייב דאכתי חלוק מגולן כמוכן. ובסמ"ע סימן שצ"ו ראיתי שחיבר יחד דברי חתוס' וחרא"ש וחדבר צריך תלמוד. ואשר כתב בישוב חסוגיא דכריתות מקדמותו ודנוחו כבר קדמותו בזה רביס וגם חקצוח"ח בעצמו סימן ת"ו חרגיש בישוב זה.

ד) וע"ד קושיתי חנשארה לכאורה נראה כעת לומר. לחפוסקים דס"ל דגם במכר פטור ודעת רש"י כן שם מ"ב. ב. חלא פי' חקרא שלא ישתנה חרשות מכמות שחי' וא"כ אין לנו ללמוד מזה חקרא דחתפיקר מתחילתו פטור מסקילח כיון שחוא כמו שחי' ומנא לי' לר"י לפטור חתפיקר וגם לרבנן למח לי ריבויא דשור לחתפיקר. וחנראה דחנה בפשטות מחלקותם אי חייב חתפיקר חמורס דלר"י קנס חוא לחבעלים ולרבנן על גוף חשור חחויב אכן לפי"ז חלא קשה בשמר שמירה מעולח שכתבו חראשוניס דחייב סקילח עיין ברש"י דף מ"ח א' דלכולחו נמי ועיי"ש בשמק"ו. וביותר דחרי גם בחצר חמויק חייב סקילח. ובעליחן של אלו מח חטאו. אשר ע"כ לכו"ע חשור צותח חתורה לסקול לפי שחוא מויק.

אכן חשמק"ו כתב בחא דמרבח שור של אשה משור יתירא חוא משום דסד"א כיון שחיא אינה יודעת לשמור יפטור חשור. ולכאורה חייב חוי"א כן כיון דחייב גם בשמרו בשמירה מעולח מוכרח דחחויב חוי על חשור ואמאי צריך לריבויא באינה יודעת לשמור וגם חתפיקר [וזה דוחק לומר דחשתא דמרבינן חתפיקר חוא דחזינן דחחויב על חשור ומשו"ח חייב גם בשמרו שמירה מעולח]. לפיכך מבואר דבאמת חחויב חוא על חשור אבל דוקא בשור חמשומר חיינו שיש לו בעלים וסתם שוורים בחזקת שימור קיימי ואפי"ח מויק צותח חתורה לסוקלו ועוד כ"ש בנשמר שמירה מעולח דנראה שחוא מויק עוד יותר, אבל בשור חתפיקר או אפילו של אשה שאינה יודעת כ"כ לשמור דאולי כששמרוחו לא חיי' מויק ושור צריך לשמירה חוי"א דאינו נסקל וס"ל לרבנן דנתרבח משור יתירא ור"י ס"ל דשל חתפיקר לא נתרבח כיון דאין לו שמירה כלל ומש"ח פטור בחתפיקר.

נמצא זהו רק בכל שור דאולי תועיל לו שמירה אבל באינן בני תרבות דמועדין לעולם ודאי גם בחפקר חייב תורה. אכן יש להעיר לפי"ז בחמית שלש פעמים אחר שמירה מעולת דחועד לעולם ואח"כ חפקירו נימא דחייב גם לר"י דלוח לא תועיל לו עוד שמירה אך י"ל דבחפקירו בטלה חעדאתו דשרות משנה. אך לפי מאי דמוקי רבינא פלוגתייהו דר' יעקב ור' יהודה לעיל דף מ' ברשות משנה דר"י ס"ל דאין רשות משנה חא' קשה כנ"ל ובזה חי אפשר לומר דלר"א אי חוי סבר כר"י בזה דחפקר פטור ובזה חלא לא סבר כוותי' דאין רשות משנה שפיר הוא כנ"ל, אך זה חוץ לדרכנו.

ועלה על רעיוני בחא דס"ל לרש"י דנגח ואח"כ מכר פטור דבאמת גם הוא לא יפרש חפסוק דבא למעט שלא ישתנה מכמות שהי', ויתיישב מה שחקשיתי מני"ל למעט חפסוק, וגם עוד שני קושיות, חדא שחקשח רבינו חרשב"א ז"ל דאמאי לא אשמועינן רבותא טפי דגם במכר פטור. ועוד מה שראיתי בכתבי אאמ"ו נ"י דאם כרש"י מנא לן דגם רבנן לא ס"ל דרש זה. ובחפקר מתחילתו חייב דלא נשתנה וגם במכר אילו מכרו לו קודם חי חייב. ואני אומר דגם רש"י מפרש חפסוק כמו הראשונים דנגח ואח"כ חפקיר דווקא פטור חיינו שיחי' עליו בעלים וממילא מוכרח דחפקר מתחילתו ג"כ פטור ומה שמשמע מדבריו דלר"י פטור אפילו במכר הוא מטעם אחר דבסנהדרין ע"א ב. איתא בבן נח כו' ונתגייר פטור מ"ט אילו עביד חשתא כו'. ולכאורה במכר לאחר אין לפטור מטעם זה דחא אילו עביד חשתא חוי חייב.

אכן לר"י דס"ל דחפקר פטור וחחיוב הוא על חבעלים שייך לפטור גם במכר מטעם זה דאילו עביד חשתא חוי חייבין חבעלים דחשתא וחראשון חוי פטור וכיון דנשתנה חחיוב חראשון מזל"ז פטור אבל לרבנן דס"ל חפקר חייב חחיוב הוא על חשור לא נשתנה כאן דבר דקודם חוי חחיוב על שור זה ועתה על שור זה באופן דלרבנן דלא דרשי חקרא דכאחד וממילא חפקר מתחילתו ג"כ חייב אין למעט מטעם זה מכר אבל לר"י דממעט חפקר ממילא יש למעט חכי. וזהו שכתב רש"י לרבנן דלא דרשי כאחת וממילא חפקר חייב ולכן חייב גם במכר אבל לר"י פטור במכר מטעם אחר, ולא דמחקרא דריש לח חכי. ומיושב קושית חרשב"א וקושית אבי נ"י. ולא נעלם ממני מה שיש לפקפק בזה וצריך ישוב. ואשר רעיוני העלה כתבתי.

ידידו חמתענג תמיד על דבריו ועל שמע שלומו מברכו בכ"ט ובחצלחה רבת במחרת.

יעקב באאמו"ר הגאון ר' זלמן סענדר נ"י כחנא שפירא

ג"א דו"ש כבוד ידיד נפשי חרב הגאון חנעלה כו' וכו' מו"ח יוסף דוד שיחי'.
מכתב כת"ר ע"י חנוסעים מפח אדות----- חגיעני, וחנח שני חמכתבים שחזכיר שמח ששלח לי לא חגיעני, רק אחד מחם חגיעני שבוע העבר, וחוא אשר בני חחו"ב שיחי' כותב עליו לכת"ר כעת. ולרום נחיצה חנני בקצרת. דברי ידידו עוז חדו"ש חטוב באחבה רבת ומברכו בלב ונפש שירים די קרן חצלחתו במחרת.

**שלמה זלמן סענדר בחרב ר"י זצללה"ח
כחנא שפירא**